

Biskopsmötets redogörelse över samordningen av bikthemligheten och barnskyddet

Biskopsmötet har med stöd av 21 kap. 2 § 1 mom. i kyrkolagen gett följande redogörelse över tolkningen av 5 kap. 2 § i kyrkolagen i syfte att handleda präster och lektorer i samordningen av bikthemligheten och barnskyddet.

1. Barnskyddet som en del av den kristnes kallelse

Varje anställd och förtroendevald i kyrkan är skyldig att både som kristen och som medborgare medverka till barnskyddet och förhindra att barn far lila. Jesus tillskrev barnen ett okränkbart värde och förklarade att barnen är de största i himmelriket. Jesu ord och handlingar har inverkat på den västerländska uppfattningen om barns rättigheter. Utgående från sin egen trosuppfattning bär kyrkan särskild omsorg om att barnens rättigheter tillgodoses.

Enligt den lutherska trosuppfattningen är det överhetens uppgift att skydda varje människas rätt till en trygg uppväxtmiljö och personlig integritet. Målet med den finländska barnskyddslagen är att tillgodose barns rättigheter och förhindra att barn far illa. Med stöd av 5 kap. 25 § i barnskyddslagen har församlingens anställda och förtroendevalda skyldighet att omedelbart informera ansvariga organ hos kommunens sociala myndigheter om de i sin uppgift fått vetskap om ett barn vars behov av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller eget beteende förutsätter att behovet av barnskydd utreds.

Denna anmälningsskyldighet gäller även präster och lektorer.

Det enda undantaget från anmälningsskyldigheten i barnskyddslagen är den enskilda bikt och själavård som avses i 5 kap. 2 § i kyrkolagen. Denna paragraf om bikthemlighet begränsar sig

endast och enbart till de situationer där det a) är fråga om enskild bikt eller själavård och b) det är en präst eller lektor i tjänst som tar emot bikten.

I situationer som inte klassificeras som enskild bikt eller själavård ska barnskyddslagens anmälningsskyldighet iakttas. I situationer där det är fråga om enskild bikt eller själavård är prästen bunden av den bikthemlighet som föreskrivs i kyrkolagen.

En präst kan möta situationer där det inte är lätt att få bikthemligheten och barnskyddet att gå ihop. De konkreta fallen är olika till sin karaktär och det går inte att ge anvisningar som kan tillämpas som sådana på alla situationer. Det behövs eget övervägande, förståelse av lagens syfte och ofta också en samtidig tillämpning av olika bestämmelser. Tystnadsplikten och anmälningsskyldigheten står inte juridiskt i konflikt med varandra och även i praktiken är det möjligt att samtidigt stå fast vid bikthemligheten och främja barnskyddet. Nedan presenteras synpunkter på samordningen av bikthemligheten och barnskyddet.

2. Biktens och själavårdens religiösa betydelse

Bikten baserar sig på den uppgift och fullmakt som Jesus gett kyrkan: "Om ni förlåter någon hans synder, så är de förlåtna, och om ni binder någon i hans synder, så är han bunden" (Joh. 20:23; jfr Matt. 18:18). I bikten bekänner människan sin synd för Gud och tar emot syndernas förlåtelse av Gud. Prästens uppgift är att som Kristi representant lyssna till syndabekännelsen och förkunna avlösningen, ge absolution.

Juridiskt sett är det vid bikt och biktsamtal fråga om religionsutövning. Rätten att utöva sin religion är en central mänsklig rättighet som har garanterats i grundlagen och religionsfrihetslagen.

Bikt och själavård hör ihop. Till bikten som kyrklig handling hör nästan alltid ett själavårdande samtal. På motsvarande sätt utmynnar ofta det själavårdande samtalet i ett samtal som är att karakterisera som bikt. I den lutherska teologin går bikten och själavården så in i varandra att tystnadsplikten i de båda situationerna inte kan särskiljas. Numera uppfyller själavårdande samtal ofta biktens funktion.

Till bikten hör en strävan att försonas inför Gud och med andra människor och att korrigera sin livsföring. Enligt de lutherska bekännelseskriterierna tar sig en äkta ånger uttryck i en strävan att ta ansvar för sina egna överträdelser. Enligt Augsburgska bekännelsens apologi är

en "till det borgerliga livet hörande gottgörelse [...] nödvändig" och genuin ånger bör vara "en hela livets förvandling till det bättre" (Apol. XII, 169–174). Kyrkan kan använda sin nyckelmakt också som bindenyckel, när en syndare som slagit in på fel väg inte är beredd att omvända sig (Apol. XII, 176; Schmalk. art. 9).

Om det inte finns förutsättningar för absolution är prästen inte skyldig att förkunna förlåtelse. Det är också möjligt att vänta med att uttala förlåtelsen till en senare tidpunkt, tills man tillsammans i en själavårdande process har arbetat med att undanröja hindren för absolution.

En av prästernas och lektorernas särskilda uppgifter är att sköta själavården bland dem som bor på församlingens område och ge tillfälle till enskild bikt (KO 4:1). Enligt kyrkohandboken kan "vem som helst" bekänna sin syndfullhet eller en specifik synd vid enskild bikt och denna rättighet är inte knuten exempelvis till medlemskap i kyrkan.

Både förövaren och offret har rätt att få hjälp genom bikt och själavård. Det andliga syftet med bikt och själavård är att hjälpa människan på alla plan, inte att söka berättigande för ett brott som begåtts eller förbereds och inte heller att göra osanna angivelser. Hjälpfunktionen är teologiskt nödvändig och kan innebära olika saker. Förövaren ges till exempel hjälp att ta ansvar för att lösa sina egna problem, att söka vård eller att inför både Gud och människor gottgöra den skada man orsakat. Offret ges hjälp med att bearbeta de traumatiserande erfarenheterna och uppmuntras att söka vård.

3. Den Juridiska betydelsen av bikthemligheten enligt kyrkolagen

I 5 kap. 2 § I kyrkolagen finns följande bestämmelser om bikthemligheten:

Det som har anförtrotts en präst i enskilt skriftermål eller annars vid själavård får inte röjas, ej heller den person som har anförtrott sig åt prästen.

När en präst hörs som vittne får han inte yppa det som har anförtrotts honom i enskilt skriftermål eller vid själavård.

Uppenbarar någon i enskilt skriftermål eller vid själavård att ett sådant brott är förestående som enligt allmän lag måste anges, skall prästen uppmana personen i fråga underrätta myndigheterna eller den som är utsatt för fara. Är han inte villig härtill, ska prästen i god tid och med iakttagande av varsamhet ge saken till

känna för myndigheterna, dock på ett sådant sätt att den som har anförtrott saken inte direkt eller indirekt blir röjd.

I bestämmelsen är det fråga om en optimering där man samtidigt 1) garanterar att var och en som behöver det får hjälp via bikt (skriftermål) och ett samtal i förtroende, 2) förhindrar att bikthemligheten missbrukas och 3) förhindrar tilltänkta brott att genomföras och skyddar eventuella offer. Med stöd av 6 kap. 12 § i kyrkolagen gäller bestämmelsen också lektorer i tjänst.

I första momentet i paragrafen om bikthemlighet föreskrivs ovillkorlig tystnadsplikt vid enskild bikt och själavård. Det är fråga om enskild bikt när någon uttryckligen vill bekänna sin synd och ta emot förlåtelse för synderna. Det är fråga om själavård när man utifrån sammanhanget eller annars utifrån kontakten mellan prästen och den berörda personen kan dra slutsatsen att det är avsett att vara förtroligt eller när det uttryckligen konstaterats vara förtroligt. Den ovillkorliga tystnadsplikten gäller både det som anförtrotts prästen och den som anförtrott sig. Tystnadsplikten kvarstår även när en person avgått från eller förlorat prästämbetet eller avgått från eller förlorat sin lektorstjänst.

I bikthemlighetsparagrafens andra moment finns ett vittnesförbud. Prästen får inte ens som vittne yppa det som anförtrotts honom eller röja den som anförtrott sig. Tystnadsplikten gäller också vid förvaltningsförfarande och vid hörande av vittne i en förundersökning. I en rättsstat är det primärt polismyndigheterna som enligt lag utreder brott. I utredningen får polisen inte använda sig av någon som är bunden av tystnadsplikt, till exempel en präst, när denna har fått kännedom om saken via bikt eller själavård. En präst kan naturligtvis vittna, ifall han fått veta något på annat sätt än genom enskild bikt eller själavård.

I bikthemlighetsparagrafens tredje moment finns en bestämmelse om ingripande- och anmälningsskyldighet. En präst eller lektor har dels tystnadsplikt när det gäller händelser i det förflutna, dels skyldighet att vidta åtgärder för att hindra brott som förbereds och skydda eventuella offer, om någon i enskild bikt eller själavård avslöjar att ett brott är förestående som enligt allmän lag måste anges. Den första åtgärden är att försöka få personen att själv underrätta myndigheterna eller den som är utsatt för fara. Om personen i fråga inte är villig att göra detta ska prästen underrätta myndigheterna i god tid, dvs. när brottet ännu kan

förhindras, och varsamt, dvs. så att den som anförtrott sig åt prästen varken direkt eller indirekt avslöjas.

Paragrafen som föreskriver bikthemlighet förhindrar alltså inte prästen att ingripa, utan tvärtom ger den prästen skyldighet att göra det. Hur det görs varierar beroende på situation.

Uttrycket "brott som enligt allmän lag måste anges" i tredje momentet kan anses hänvisa till brott som enligt 15 kap. 10 § i gällande strafflag (24.7.1998/563) ska anmälas. I strafflagens 15 kap. 10 § föreskrivs:

Underlåtenhet att anmäla grovt brott

Den som vet att folkmord, förberedelse till folkmord, brott mot mänskligheten, grovt brott mot mänskligheten, krigsförbrytelse, grov krigsförbrytelse, tortyr, brott mot förbudet mot kemiska vapen, brott mot förbudet mot biologiska vapen, äventyrande av Finlands suveränitet, landsförräderi, grovt landsförräderi, spioneri, grovt spioneri, högförräderi, grovt högförräderi, våldtäkt, grov våldtäkt, grovt sexuellt utnyttjande av barn, mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, rån, grovt rån, människohandel, grov människohandel, tagande av gisslan, grovt sabotage, grovt äventyrande av andras hälsa, kärnladdningsbrott, kapning, brott enligt 34 a kap. 1 § 1 mom. 3 punkten som begåtts i terroristiskt syfte, grov miljöförstöring eller grovt narkotikabrott är på färde, men underlåter att i tid medan brottet ännu kan förhindras underrätta myndigheterna eller den som hotas av brottet, ska, om brottet eller ett straffbart försök därtill sker, för underlåtenhet att anmäla grovt brott dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. (4.12.2009/990)

Till straff för underlåtenhet att anmäla grovt brott döms dock inte den som för att förhindra brottet borde ha angivit make, syskon, släkting i rätt upp eller nedstigande led eller den som har gemensamt hushåll med honom eller en person som annars är närstående på grund av ett med dessa jämförbart personligt förhållande.

I förarbetet till lagen anges mer utförligt när anmälningsskyldighet uppstår. Enligt förarbetet hör det till förutsättningarna för att underlåtenhet att anmäla grovt brott ska vara straffbar att

1. ett brott som nämns i 15 kap. 10 § i strafflagen är på färde och har framskridit tillräckligt långt
2. man känner till målet, dvs. mot vad eller vilka det tilltänkta brottet kommer att riktas och på vilket sätt det är meningen att begå brottet
3. brottsplanen är så pass detaljerad och utarbetad att en rationellt tänkande och omsorgsfull person som får vetskap om planen förhåller sig allvarligt till den och beaktar den i sitt eget handlande.

Enbart vetskapen om en persons allmänna beredskap att begå ett grovt brott medför inte anmälningsskyldighet, liksom inte heller enbart en misstanke mot en person. Någon anmälningsskyldighet föreligger inte ifall uppgifterna om ett brott som förbereds är så ospecificerade eller vaga att myndigheterna eller den som hotas av brottet på grundval av dessa uppgifter inte kan överväga vilka åtgärder som behövs för att förhindra brottet och avvärja den fara som brottet medför.

Den som ska underrättas om att ett brott förbereds är myndigheterna eller den som är utsatt för fara. Den myndighet som främst kommer på fråga är polisen.

Enligt formuleringen i lagen är det brottet som ska anmälas, inte den som har för avsikt att begå brottet. Ofta är det dock inte möjligt att anmäla brottet utan att avslöja vem det är som förbereder det.

Om faran hotar flera personer ska alla de berörda underrättas. Om hotet riktar sig till en liten specifik grupp räcker det i allmänhet att en person underrättas. Om det till exempel är en familj som bor tillsammans som är utsatt för fara uppfylls skyldigheten när man underrättar en av familjemedlemmarna.

Förteckningen i strafflagens 15 kap. 10 § över brott som ska anmälas lever och förändras vartefter som lagstiftningen ändras. På senare tid har den kompletterats och kommit att omfatta allt flera slags brott. Kännetecknen för sexualbrott har också ändrats, de grova brottshandlingarna har utökats, nya handlingar har kriminaliserats och motsvarande ändringsförslag har initierats. Bestämmelser om sexualbrott, definitionerna av dessa brott, graderingar och åldersgränser finns i 20 kapitlet i strafflagen.

En präst kan förutsättas känna till de brottsrubriceringar som nämns i 15 kap. 10 § i brottslagen. Däremot kan man inte förutsätta att en präst på förhand vet hur grovt en domstol i ett enskilt fall skulle bedöma att brottet är. Därför ska tröskeln att ingripa vara så låg som möjligt i de fall där prästen utgående från vad han får höra vid enskild bikt eller själavård har en grundad anledning att misstänka sexuellt utnyttjande av barn eller en annan liknande handling.

4. Anvisningar för samordning av bikthemligheten och barnskyddet

De fall då en präst eller lektor kan få höra om utnyttjande av barn kan delas in i tre kategorier. Den person som anförtror sig åt prästen kan vara

- 1) förövare, dvs. en person som har gjort sig skyldig till sexuellt utnyttjande av barn eller som på goda grunder kan misstänkas ha planer på att göra det
- 2) offer, dvs. en person som berättar att han eller hon blivit utnyttjad
- 3) utomstående, dvs. en person som berättar om vetskap eller misstanke om utnyttjande.

4.1. En präst som av förövaren får höra om utnyttjandet ska på alla sätt försöka hjälpa denna att korrigera sin livsföring och säkerställa att det som hänt inte upprepas. När man överväger fortsatta åtgärder bör man beakta handlingens art, offrets ålder, upprepning och tidsaspekter. Den skyldighet att ingripa och anmäla som förutsätts i bikthemlighetsparagrafens tredje moment gäller särskilt situationer där det framgår att en person känner en sexuell dragning till ett specifikt eller några specifika barn. Eftersom vi i ljuset av modern psykiatrisk forskning vet att en sådan dragning med stor sannolikhet är bestående är det i dessa fall motiverat att misstänka att ett brott är förestående eller riskerar att upprepas.

Om den som när planer på att utnyttja ett barn inte själv går med på att anmäla sig för myndigheterna ska prästen i god tid och med iakttagande av varsamhet ge saken till känna för myndigheterna eller den som är utsatt för fara, dock på ett sådant sätt att den som har anförtrott saken inte direkt eller indirekt blir röjd. Eftersom ett barn i sådana fall vanligtvis inte kan försvara sig är oftast det enda alternativet i praktiken att kontakta myndigheterna. I ett sådant fall kan man enligt lagen anmäla att ett brott planeras och ange det sannolika målet

eller offret, men inte avslöja den person som anförtrott sig. Det är viktigt att prästen vidtar åtgärder för att förhindra brott och samtidigt bevarar tystnadsplikten enligt kyrkolagen.

Att söka sig till ett samtal i förtroende med en präst kan vara ett avgörande steg på väg mot omvändelsen. Till prästens pastoralala ansvar hör att vara beredd att vid behov gå in för en långvarig och psykiskt tung själavårdsprocess som strävar till att den som biktat sig för prästen omvänder sig. När det gäller en person som gjort sig skyldig till sexuellt utnyttjande av barn innebär detta bland annat att få den skyldige att söka vård och även erkänna de brott som begåtts för myndigheterna. Prästen kan avsluta en sådan själavårdsprocess först när han har förvissat sig om att förövaren själv har anmält sig till myndigheterna eller inlett en kontakt med hälsovården.

Prästen kan också låta bli att förkunna förlåtelse innan den som gjort sig skyldig till ett grovt brott har tagit de nödvändiga stegen mot korrigeringar i sitt liv och inom ramen för den samhälleliga ordningen klarat upp den skada han orsakat. Om en präst under bikt eller själavård får höra om utnyttjande av barn ska prästen enligt eget övervägande använda den rätt att binda som ingår i bikten.

4.2. En präst som av offret får veta om utnyttjandet ska på alla sätt försöka hjälpa offret och säkerställa att personen framöver kan garanteras trygghet och inte utnyttjas. När man överväger fortsatta åtgärder bör man beakta handlingens art, offrets ålder, upprepning och tidsaspekter. Om det finns skäl att misstänka att förövaren upprepar sitt handlande ska prästen i första hand uppmuntra offret att anmäla saken till myndigheterna. Utgångspunkten är att prästen handlar i samförstånd med den som anförtrott sig. Självanklagelser och skam kan hindra offret från att handla och därför är det prästens uppgift att stöda och uppmuntra. Offret kan meddela saken vidare själv eller via en tredje person. Om offret på grund av nära släktförhållande eller av någon annan orsak inte kan gå med på detta ska prästen i god tid och med iakttagande av varsamhet ge saken till känna för myndigheterna, dock på ett sådant sätt att den som har anförtrott saken inte direkt eller indirekt blir röjd. I ett sådant fall behöver man som regel ange handlingen och namnet på den som är misstänkt för brottet, så att myndigheterna får tillräckligt med information för att kunna förhindra brott. Av prästen förutsätts alltid ett synnerligen noggrant övervägande i varje enskilt fall, så att den person som gett informationen inte blir röjd, varken direkt eller indirekt.

4.3. En präst som får höra om händelsen av en tredje person kan uppmana denna att anmäla ärendet till myndigheten eller till den som hotas av skada och förvissa sig om att ärendet förs vidare. Om det finns skäl att misstänka att en eventuell förövare upprepar sitt handlande ska prästen försöka förhindra det genom att anmäla saken till myndigheterna. I så fall kan det planerade brottet, det tilltänkta offret och även den brottsmisstänktes namn anmälas, förutsatt att namnet på den som anförtrott sig för prästen inte röjs, varken direkt eller indirekt.

Utgångspunkten är att tröskeln för att ingripa vid sexuellt utnyttjande av barn ska vara så låg som möjligt. Försummelse av anmälningskyldigheten är ett brott, vilket även gäller präster och lektorer. Eftersom prästen inte med säkerhet kan utreda om ett brott verkligen begåtts och inte på förhand kan veta hur allvarligt en domstol skulle bedöma att brottet är, är det i oklara fall bättre att göra en anmälan än att låta bli.

Samtidigt ska en präst eller lektor beakta att också en osann utsaga och en falsk angivelse enligt strafflagen är straffbara handlingar. Det är alltid polisen som ansvarar för den egentliga utredningen och förhindrande av brott som riktar sig mot barn. Präster och lektorer är inte snokare och angivare, utan förkunnare av Guds ord och själavårdare.

Utgångspunkten är att en rationellt tänkande människas motiverade oro över ett barn eller en familj räcker för att nå över tröskeln för ingripande enligt anvisningarna ovan. Också enligt kyrkolagen har en präst eller lektor skyldighet att varsamt anmäla planer på grovt brott till myndigheterna, om prästen har fått kännedom om detta vid enskild bikt eller själavård. Med hänsyn till bikthemligheten är det viktigt att den person som anförtrott sig för prästen inte blir röjd, varken direkt eller indirekt.

5.Handledning och tillsyn

Ansvaret för prästers och lektorers utbildning, handledning och tillsyn fördelas mellan olika kyrkliga myndigheter.

Kyrkoherden ansvarar för korrekt skötsel av de kyrkliga förrättningarna och för utövandet av den enskilda själavården i församlingen. Kyrkoherden är chef för personalen inom församlingens andliga arbete och övervakar att församlingens verksamhet sköts i enlighet med kyrkans bekännelse och gällande bestämmelser (KO 6:34).

Till biskopens uppgifter hör att stöda och anvisa stiftets präster och ha tillsyn över att de fullgör de skyldigheter som hör till deras prästämbete och prästtjänst (KO 18:1).

Domkapitlet ansvarar för att stiftets präster och de som vigs till präster eller lektorer är förtrodda med de bindande bestämmelserna om tystnadsplikt och anmälningsskyldighet.

Kyrkans utbildningscentral ska se till att den fortbildning centralen ordnar för präster och lektorer beaktar de anvisningar som nämns i denna redogörelse.

6. Närmare Information

Mera information om tystnadsplikt för kyrkans anställda finns i boken *Tid att tala – tid att tiga. Bikt hemlighet och tystnadsplikt* (Kyrkostyrelsens publikationer 2011).

Mera information om att förhindra att barn utnyttjas och om att främja barnskyddet ges i publikationen *Den som förleder en av dessa små... Kyrkans ansvar när det gäller att förebygga problemet med sexuellt utnyttjande av barn* (Kyrkostyrelsens publikationer 2001:1).

Godkänd vid biskopsmötets session den 9 februari 2011

Ärkebiskop

Kari Mäkinen

Biskopsmötets sekreterare

Jari Jolkkonen